

RAFAEL TASIS, PERIODISTA *
MONTSERRAT CORRETGER
Universitat Rovira i Virgili

1. EL PERIODISME, CENTRE VITAL DE RAFAEL TASIS

L'enorme capacitat de treball de Rafael Tasis i les seves múltiples facetes, com a intel·lectual compromès amb la pàtria i amb la cultura, vehiculades a la premsa entre 1929 —en què inicià les col·laboracions a *La Publicitat*— i 1966 —l'any del seu traspàs, al desembre—, dificulten la delimitació de la seva producció com a periodista.¹ És ben sabut que reeixí com a crític literari i que dedicà moltes de les seves pàgines a aquesta activitat; en conseqüència, i atès l'article que es dedica en la present publicació a aquest aspecte de la seva obra, he mantingut al marge del meu estudi les aportacions innumerables que féu de crítica literària, per bé que molts dels seus escrits no declaradament crítics —fins i tot la seva correspondència— hi tenen contacte, inevitablement.

L'interès de Tasis pel periodisme es projecta de manera diversificada: l'entén com la seva vocació i, progressivament, com el seu ofici, més enllà de l'ocupació de llibreter-impresor amb què hagué de guanyar-se ja per sempre la vida —des del retorn a Barcelona el 1948—, prova de les dificultats per a professionalitzar-se com a escriptor i periodista. Essent a l'exili s'autodefineix com un home de premsa: «París sense diaris sembla que tingui una altra fesomia. Si no fos que, periodista com sóc —no sols per gust, sinó també, ara, d'ofici— no

* Aquest article forma part de la investigació del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), reconegut i consolidat per la Generalitat de Catalunya (2014 SGR 755), i del grup de recerca Identitat Nacional i de Gènere a la Literatura Catalana, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili.

1. Estudiada per BACARDÍ I FOGUET (2012 i 2015).

m'està gens bé de dir-ho» (TASIS 1947: 216). El periodisme és també per a ell un objecte d'anàlisi i d'estudi, que culmina amb la darrera obra que va publicar, el 1966, la magna *Història de la premsa catalana*, en col·laboració amb Joan Torrent.² I és, sobretot, el seu interès personal més remarcable: durant tota la vida seguí amatent les publicacions catalanes, tant les de l'interior com les de l'exili, i s'esforçà a col·laborar-hi, a fer-ne difusió, a lluitar per la seva distribució, a mantenir-se connectat amb els cercles o els escriptors que tutelaven cada una de les capçaleres catalanes, per distants que fossin de París o de Barcelona —les ciutats on va viure—, i s'anguniejà notablement cada vegada que va veure trontollar la continuïtat d'una de les revistes, dels butlletins o dels diaris catalans que, sovint, havia vist néixer —o havia col·laborat a fer sorgir— amb esforç. L'atenció constant de Tasis pel periodisme, que varia en les distintes etapes de la seva vida, es fa molt visible al seu epistolari. En són bona mostra les lletres adreçades a dos dels seus amics exiliats, Odó Hurtado i Ramon Xuriguera, on es fa patent aquest interès actiu. Les cartes en donen fe en infinitat d'ocasions. És el cas, per exemple, del seguiment que fa, amb Xuriguera, de les vicissituds de la represa a París el 1939 de la *Revista de Catalunya*³ i de les

2. El 7 de juny de 1964 diu en una carta a Odó Hurtado: «Ara estic escrivint, en col·laboració amb en Joan Torrent —el principal colleccionista i tractadista de premsa del país— una *Història de la premsa catalana* que ha de tenir unes mil pàgines. Ho faig amb molta illusió». El 4 d'abril de 1965 li explica l'esforç i el goig que li representa la redacció d'aquesta obra. Atesa la data de publicació dels volums i l'estat de redacció que comenta a Hurtado, es fa patent el *tour de force* que dugué a terme per enllestir-los: «Jo estic treballant com una bèstia, amb aquella història de la premsa catalana, que no s'acaba mai (ja en tinc prop de 1.200 holandeses escrites, i tot just tinc fet Barcelona —fins al dia, això sí— i algunes poblacions foranes, com Badalona, Mataró i Arenys. Em falta encara la resta de Catalunya, València, les Illes, el Rosselló i tot l'estranger, fins al dia d'avui. Em temo que la cosa no baixarà de les mil sis-centes o mil set-centes pàgines (l'editor n'havia previst vuit-centes!). El llibre farà almenys dos volums, molt il·lustrats, amb retrats, reproduccions de gravats, facsímils i fotos d'època, i no sé a quin preu haurà de vendre's. Hi fa un prefaci el Dr. Agustí Pedro i Pons, gran colleccionista de premsa catalana». Totes les cartes entre Tasis i Hurtado procedeixen de l'arxiu familiar d'Odó Hurtado. En dec el coneixement i n'agraixo i la consulta al fill de l'escriptor, Víctor Hurtado Cuevas.

3. Sobre la *Revista de Catalunya*: el 17 d'agost de 1946 anuncia a Xuriguera els esforços per a treure'n un número des de París: «Estem barallant-nos amb els nostres

pròpies experiències com a corresponçal de *La Nostra Revista*, compromès amb la seva distribució selectiva a Barcelona.⁴ També descobreix i comenta al seu amic, resident a França, els més lleus testimonis del despertar de la premsa catalana —*Ressò, Aplec, Vinclé*.⁵

En tota mena d'escrits de Tasis es trasllueix la seva vessant d'activista del periodisme que fa un seguiment viu de les publicacions. El seu dolor més gran en aquest sentit fou el de patir l'erm de la premsa en català en els anys del franquisme, durant els quals dedicà bona part dels seus esforços a promoure algunes temptatives de publicacions catalanes a l'interior i a projectar les revistes d'exili, amb col·laboracions i gestions de tota mena. És en els darrers anys de la vida quan explicita amb més convicció l'esperança activa en projectes que creu factibles i que la repressió —la censura— pot fer perillar. Val la pena recuperar la seva confessió sobre el tema a Hurtado, en una carta del 7 de juny de 1964:

Aquestes dificultats, de redacció, de censura [...] i d'impressió em fan esgarriar quan penso en la possibilitat, que sembla bastant positiva, que autoritzin uns quants setmanaris en català (n'hi ha demanats dos: OBSERVADOR —que seria fet per *Destino*— i MERIDIÀ, fet pels homes del *Correo Catalán*; hi ha també demanat un desenal, que es

amics de Cultura Catalana per l'afer de la *Revista de Catalunya*. Em penso, però, que comptem amb un bon aliat, que és en Carles Pi i Sunyer, que està disposat a donar tot el suport del Govern i l'ajut econòmic que aquest pugui assegurar-nos per a aconseguir la publicació de la revista». El 10 de desembre de 1946 li anuncia que el projecte «va prenent cos»; el 13 de febrer de 1947 afirma que «està a punt d'entrar a la impremta» i el 22 de maig de 1949, ja des de Barcelona, es torna a interessar per un nou número de la revista, després dels publicats a París el 1947 (102-104), que es va editar el 1949 a Barcelona amb peu d'impremta fals a São Paulo i que fou el darrer (CAMPS I ARBÓS 2010: 34, 41, 44, 68).

4. De *La Nostra Revista*, en comenta molt sovint la continuïtat i la feina dels col·laboradors a Xuriguera: expedició de números (10-XII-1946), ratificació de les previsions d'exactitud, varietat i qualitat en el primer any (13-II-1947), subscripcions (6-VI-1949), entre altres qüestions (CAMPS I ARBÓS 2010: 39, 43-44, 72).

5. El 3 de març de 1952 anuncia a Xuriguera: «us trameto un número de *Ressò*, una revista diguem-ne clandestina», i el 18 de maig de 1952 es dol: «*Ressò* ha passat a millor vida, i temporalment a vida reclosa els que el distribuïen». I, tot seguit, dóna notícia de l'únic número d'*Aplec* (CAMPS I ARBÓS 2010: 130, 136-137).

diria CLIMA, a càrrec més o menys de gent del Front Nacional de Catalunya), perquè volen fer-los de setze pàgines com a mínim i això vol dir, afegint-hi els suplementes setmanals en català que diu que volen fer el *Diario de Barcelona* i el futur *Telex* —un diari que ha de dirigir l'Andreu A. Artís i serà finançat pels homes del Banco de Madrid—, un centenar d'articles a escriure cada setmana. On són els homes capaços d'escriure'ls, avui, a Catalunya? A mi m'han demanat, en Vergés i en Luján, que contribueixi a l'OBSERVADOR que volen fer i que estan materialment utilitzats per fer: jo asseguraria la pàgina literària. Volen una cosa digna, que recordi —inevitablement— el *Mirador* i també el *Figaro Littéraire* i l'*Observer* londinenc. Veurem què en surt.

En una altra lletra a Hurtado, del 14 de juliol de 1964, mostra desconfiança en la possibilitat de sortida d'aquestes publicacions, atesos els problemes que endevina, procedents tant de la repressió governamental com de la complicació per atènyer periodistes qualificats per a escriure en català: «Tornant a allò que dèiem de les possibles revistes setmanals en català, per ara cap no ha rebut encara l'autorització oficial. La cosa s'allarga tant, que fa témer que hagin canviat de parer a les altes esferes. Jo segueixo essent pessimista quant a les persones capaces d'omplir aquests setmanaris». I enumera amb tristesa i ironia alguns trets definitoris dels professionals del periodisme català dels anys republicans, inexistents després de trenta anys: «Escriure per a la premsa cal un cert entrenament, cal haver llegit premsa en català, cal tenir una agilitat que em temo que avui manca. Això, si no ens hem de refiar dels qui escrivien abans el *Mirador* —i que ara escriuen en castellà a *Destino* o al *Correo Catalán*».

De les revistes d'exili, Tasis en va tenir cura de manera constant entre 1939 i 1966. Va deixar bona mostra d'aquesta atenció en el seu epistolari, on algunes d'aquestes publicacions arriben a constituir un tema recurrent: la qualitat dels continguts, els col·laboradors, la regularitat de sortida, la distribució a l'exili i a l'interior, la venda, la situació econòmica i la continuïtat. Tot plegat anava adreçat a normalitzar la vida intel·lectual i política dels catalans d'arreu. Odó Hurtado, resident a Mèxic, el seu lligam més proper amb la diàspora mexicana, rep el patiment que li causa la supervivència, sempre estantissa, de *Pont Blau*, un dels temes constants de la seva correspondència, en

especial el 1961, quan la revista va sofrir una davallada gairebé definitiva malgrat les moltes col·laboracions que hi envià de Barcelona estant: «Ja deus saber que, en rebre la teva carta i una altra d'en Riera —el qual feia mesos que no m'escrivia ni m'acusava recepció de tot de textos, la qual cosa em feia suposar que, realment, el col·lapse de *Pont Blau* era definitiu—, vaig trametre la ressenya i els discursos dels Jocs Florals [de l'Alguer], i ara suposo que no trigarà gaire a sortir el número que hi estarà consagrat» (carta a Hurtado del 12 de novembre de 1961).

El periodisme fou, doncs, per a Tasis un sistema únic per a assegurar la persistència de la cultura catalana i per a projectar el propi ideari polític en cada conjuntura històrica (TASIS 2015: 8-16). La seva activitat periodística arriba al punt àlgid amb l'exili, a partir de 1939 (TASIS 2012: 26-38), i encara més des del seu retorn, el 1948, atès que aleshores els seus articles, majoritàriament en revistes d'exili, compleixen aquella missió de servir des de l'interior per anar construint i projectant la Catalunya posterior a la dictadura i treballar per coordinar la resistència entre catalans de dins i de fora, més enllà de les lluites partidistes i de les diverses posicions polítiques (TASIS 2015: 16-25).

2. LA INICIACIÓ I ELS CAMINS DEL PERIODISME

A vint-i-tres anys, Tasis deixà ben establerta la seva vocació periodística i el desig de reeixir com a escriptor, a partir de l'aprenentatge iniciat a *La Publicitat*, després de mostrar reiteradament el seu interès per integrar-s'hi. Al *Diari íntim* exposa aquesta primera lluita de manera recurrent en les anotacions (TASIS 2011: 143, 148, 151-153, 158-159, 169). Així, el 5 de maig planteja: «Em trobo, doncs, llançat, i amb la possibilitat d'escriure un article setmanal per a *La Publicitat*. Si els meus escrits responen, puc arribar a assolir en poc temps un nom literari i les meves ambicions poden esdevenir una realitat» (TASIS 2011: 152). Tres mesos més tard confirma: «Col·laboro a *La Publicitat* amb retribució per article, i ja en duc publicats sis amb aquest règim» (TASIS 2011: 158). Tasis, fill de llibreter-impresor i pertanyent

en l'adolescència i primera joventut al grup social dels dependents i oficinistes amb inquietuds polítiques i voluntat autodidàctica pel que fa a la cultura, supera les pròpies insuficiències a partir «d'una avidesa insaciabile de saber i d'un afany incondicional per intervenir i conèixer de primera mà tot allò que l'envolta» (DANÉS 2006: 208-209). Aquesta inquietud anà gestant tota la seva activitat política i cultural, a través de fases i etapes que confegiren aquell intel·lectual i polític compromès que fou des de molt jove i fins a la mort.⁶ Educat en la literatura popular i de consum autòctona —allunyada de la selecció noucentista— anà descobrint progressivament els clàssics catalans contemporanis, la lectura dels quals reblà el naixent interès catalanista i, doncs, polític (DANÉS 2006: 209-210). Des de *La Publicitat* i *Mirador*, en l'inici dels trenta, anà modelant el seu pòsit literari primigeni —enriquit amb lectures estrangeres i amb les primeres traduccions, com la d'*El retrat de Dorian Gray*, apareguda a Proa el 1930— i, ja reconegut el seu valer amb uns primers èxits, tal com ell mateix reconegué,⁷ anà definint progressivament des d'aquestes dues publicacions el paper públic de l'intel·lectual en el període d'entreguerres com

6. «El meu pare va ser tota la vida un lletraferit en el sentit més ampli i generós de la paraula. Bibliòfil i bibliòman, devorava tota mena de lletra impresa: llibres, revistes, diaris eren engolits a una velocitat vertiginosa. [...] Estava subscript a un club selecte de bibliòfils, Le Club Français du Livre; llegia cada setmana *Le Figaro Littéraire* i estava al corrent de tota la literatura actual. [...] La meua entrada a la facultat va suposar per mi entendre la dimensió política del meu pare. [...] Ell era un home profundament demòcrata i liberal en el sentit més genuí de la paraula. Era a més i sobretot un lluitador tenaç per la cultura i la llengua catalana dins d'un esperit dialogant exemplar, com ho demostra la seva correspondència amb alguns intel·lectuals castellans, entre ells Ridruejo i Aranguren. / Finalment era un destacat opositor al franquisme i com a tal va anar al Contuberni de Munic de l'any 1962, on va ser l'únic, com va explicar fa uns dies en un acte públic Francesc Vicens, que va acceptar tenir una reunió amb ell quant a portaveu comunista» (TASIS I FERRER 1997: 1-3).

7. «Pel que fa als articles periodístics, vaig tenir la sort de desvetllar una polèmica que vaig sostenir, molt dignament i airosa, em sembla, amb uns col·laboradors de *La Veu*, des de punts polítics, i que feren bastant soroll. Ara n'he fet un altre, que he tramès, sobre la joventut, que pot ésser també d'èxit, a més d'un que em publicà dijous i un altre que ha de sortir i que també causarà sensació pels temes ardots que hi tracto. Tot és anar assolint un nom en el món literari i, si pot ésser, sense padrins ni companatges» (TASIS 2011: 159).

a puntal polític necessari en una Europa que veia ascendir els totalitarismes (DANÉS 2006: 211-214). Tasis visqué la pròpia evolució del pensament crític al compromís polític com un fet natural en la seva posició pública com a escriptor. Iniciat des de molt jove en política en l'òrbita d'Acció Catalana —a vint-i-cinc anys ocupà el càrrec de president de la Joventut Catalanista Republicana—, configurà un model d'intel·lectual actiu i agitador, més proper a Zola, Sinclair o Masaryk —intel·lectuals moderns— que a Benda o Keyserling —ja allunyats de la seva opció per l'escriptor polític i el governant compromès amb la cultura—, una actitud que no abandonà mai i que el dugué en els anys del franquisme a una lluita arriscada i indefallent en favor de la democràcia (DANÉS 2006: 214-215).

Durant els anys republicans Tasis intervingué constantment en els debats nacionals i culturals i advocà, des d'una posició personal dinàmica i entusiasta, per la reconstrucció, després del franquisme, d'una societat catalana moderna connectada amb Europa. Per bé que a *La Publicitat* es dedicà —com també féu a l'exili, a partir de 1939— de manera destacada als articles de contingut polític (POBLET 1967: 55, 56; TESIS 2015: 11-12), gran part de la seva intervenció en premsa es concretà, en el decurs d'aquesta etapa, en articles de crítica literària que esdevenen, també, peces polítiques i socials d'actualitat. El seu propòsit fou col·laborar en l'estructuració i el creixement d'un corpus literari nacional modern, lluny de les posicions homogeneïtzadores del noucentisme i atenent els múltiples factors, veus i posicions literaris que convivia durant la República. Els seus articles comprometeren en aquesta empresa els escriptors, editors i llibreters i s'adreçaren, com a objectiu principal, a aconseguir una massa lectora, un públic que, només després d'haver estat fidelitzat en la lectura, podria ésser educat —segons el seu criteri— en el gust literari europeu.

Entre 1930 i 1936 s'especialitzà en crítica literària, l'àmbit des del qual anà prenent consciència i experiència de periodista, fet que no impedí el seu progressiu compromís amb la premsa política atesa la seva militància catalanista des d'Acció Catalana Republicana i la intensa activitat política que dugué a terme als anys trenta. Els articles sobre literatura de Tasis apleguen tots aquests objectius i neguits, i

per aquest motiu ultrapassen els interessos artístics i s'aboquen a temes sociològics, sempre amb un sentit patriòtic, fet que explica el seu to divulgador i didàctic, al costat d'un optimisme enèrgic i creatiu. Des de *La Publicitat*, l'any 1930, inicia una sèrie de reflexions sobre el sentit i la inserció de l'activitat literària en la societat. Així, el diagnòstic sobre la davallada de la venda de llibres i la disminució de lectors en acabar-se la dictadura i les conseqüents accions que caldria emprendre són l'eix d'articles com «Política i literatura. Diàleg de circumstàncies» (31-V-1930) i «La batalla del llibre» (25-VII-1930). Al primer, recrea el diàleg en clau irònica entre un llibreter i un periodista que van desgranant els criteris respectius sobre la minva d'interès social pel llibre. Ambdós acorden que, amb l'acabament del directori, l'interès per la política substitueix l'atracció per la literatura. El llibreter recorda amb nostàlgia els diaris sense càrrega política i, en canvi, plens d'informació literària durant els darrers anys, al contrari del que s'esdevé a partir del febrer de 1930, en què a penes ven llibres: «la literatura està anul·lada per la política, que fins els literats es passen al camp de la intervenció ciutadana, que tothom fa política i la literatura es deixa a racó»; el periodista fa palesa la causa de la crisi de vendes: «penseu en els sis anys i escaig que només hem pogut parlar de llibres i no trobareu ni mica estrany que no en parlem gaire, ara», i acusa el llibreter d'enyorar la dictadura per motius mercantilistes. Per la via d'un humorisme subtil, Tasis diagnostica el problema —originat en la inesperada dinàmica política de la societat—, en el debat del qual, situat en el lloc del periodista, participa amb energia des de la premsa. A «La batalla del llibre» reconeix obertament la davallada dràstica de la compra de llibres i suggereix com a solució endegar una Associació Protectora del Llibre Català, per tal de «fomentar la seva difusió i venda, l'eixamplament del seu mercat i l'augment del nombre de lectors», i desenvolupa amb detall aquest projecte que compromet editors en català —que haurien de ser la quota màxima en l'Associació—, llibreters, escriptors i lectors. Insisteix en la seva posició en defensa del mercat literari català: «No va bé aquest camí que proposo? Doncs, a cercar-ne un altre. Però sobretot, fer que el nostre llibre surti del marasme actual, que si per la seva presentació, si pel seu contingut, si pel seu preu, n'és mereixedor». En aquests articles es fa ben palesa la

preeminència del periodista compromès amb la lluita per la pervivència i el floreig de la institució literària autòctona per sobre del llibreter afectat per la davallada de les vendes.

El gener de 1934 torna a generar actituds coratjoses des de la premsa a propòsit d'un article d'Anfós Par, publicat al darrer número de *La Revista*, del segon semestre de 1933, «Examen de consciència catalanista». Tasis li critica que «renega de les llibertats polítiques que, en major o menor nombre, Catalunya hagi obtingut darrerament i enyora un règim dictatorial perquè creu que sota d'ell "Catalunya podia viure una vida més seva i bategar la seva ànima amb més força que no pas amb el règim liberal d'ara"». La resposta de Tasis no és un atac, sinó una defensa activa en què involucra els joves: «El nostre patriotisme, tanmateix, pot resistir perfectament les conclusions pessimistes que del seu examen de consciència extreu el senyor Par. Si la realitat actual catalana no té prou espiritualitat nacional, la crítica no ha d'ésser elegíaca, sinó activa i remeiera. I la voluntat i la consciència patriòtica de les joventuts catalanes sabran prou esmenar totes les falles i omplir de realitats nacionals els motlles nous de les nostres llibertats incipients». Aquest article, com bona part dels que Tasis publicà a *La Publicitat*, pren un to polític pedagògic des del catalanisme. Com s'esdevé molt sovint, reivindica per a la política les idees que neixen en la crítica literària o cultural; aquesta és la seva manera d'expandir les pròpies concepcions polítiques en la societat: des de les lletres i des de la premsa.

El 23 de gener de 1934 inaugurarà a *La Publicitat* la sèrie d'articles panoràmics «Novellistes catalans», dins la secció «Les lletres i les arts», que desenvolupà durant l'any i li serví de base per al llibre *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*.⁸ Al marge de les qües-

8. El primer estudi, sobre l'obra de Carles Soldevila (23-I-1934), fou seguit pels de Joaquim Ruyra (30-I-1934), Joan Puig i Ferrer (13-II-1934), Prudenci Bertrana (21-II-1934), C. A. Jordana (1-III-1934), M. Teresa Vernet (6-III-1934), Joan Santamaria (13-III-1934), Josep M. de Sagarra (20-III-1934), Francesc Trabal (27-III-1934), Jeroni Moragues (31-III-1934), Domènec Guansé (3-IV-1934), Pere Coromines (10-IV-1934) Sebastià Juan Arbó (18-IV-1934), Miquel Llor (1-V-1934), Alfons Maseras (16-V-1934), Josep Navarro Costabella (29-V-1934), Josep Roig i Raventós (5-VI-1934), Xavier Benguerel i Josep Selva (10-VII-1934), Joan Oller i Rabassa i Josep M.

tions literàries, als articles s'hi fa present la visió que Tasis té de la literatura com a eina d'anàlisi i reivindicació socials, molest amb un autor com Navarro Costabella que a *La suprema voluntat* no s'atreveix a incloure l'agitació present de molts anys als carrers de Barcelona i cerca «el subterfugi desconcertant que l'obligava a fer passar l'acció d'aquelles lluites a Polònia» (TASIS 1934a). Ben al contrari, creu que Duch Agulló és «un novel·lista [...] ple d'un instint segur [...] per a copsar tots els elements aprofitables que hi ha a la realitat social», una actitud molt poc comuna atès que «hom ha tingut massa por, entre nosaltres, d'atacar aquests temes vius i que tanta d'empremta han deixat damunt l'ànima col·lectiva del país. Hem viscut al costat d'elements tan rics en substància novel·lesca com la política i l'obrerisme, i els novel·listes han preferit d'acabar-se amb els amors innocents d'un albat o amb els problemes psicològics d'un masover» (TASIS 1934b).

També, a *Mirador*, ja el 1930, suscita la comparació entre la producció bibliogràfica catalana, empobrida respecte de la «producció de la moderníssima literatura espanyola», tot i la tradició de Catalunya com a porta oberta a la cultura i les idees provinents d'Europa. Cerca la causa en «l'analfabetisme de segon grau» —el tema central que l'ocupa— i es declara, per acabar, partidari de la veritat «que deu ser advertida francament, en profit dels motius col·lectius», més enllà d'actituds derrotistes (TASIS 1930). Un any més tard tracta una altra qüestió d'interès comú, la connexió entre context social i producció literària, a «El segon ofici dels literats» (TASIS 1931), on pren el to realista i pragmàtic que el defineix habitualment en advocar en favor del fet que els escriptors assegurin la seva economia amb una feina —com la de traductor o periodista— que no els obligui a dependre de les pròpies obres per a mantenir-se. Adopta el mateix criteri de l'editor Bernard Grasset, a partir de les declaracions del qual

Francés (17-VII-1934), Joan Duch i Agulló (31-VII-1934), Joan Mínguez i Josep M. Millàs-Raurell (7-VIII-1934), Josep Lleonart (28-VIII-1934), Salvador Espriu i Alexandre Plana (4-IX-1934), Ernest Martínez Ferrando i Tomàs Roig i Llop (18-IX-1934), Víctor Català (25-IX-1934). *Una visió de conjunt de la novel·la catalana* (TASIS 1935). Sobre aquest llibre, vegeu POBLET (1967: 57-58).

connecta la literatura catalana amb la francesa, en igual estat de decadència —segons Tasis—, un «estat anèmic i intermitent de la producció literària i de l'edició comercial» que impedeix la normal professionalització dels autors. Aquesta fou, també, la seva situació personal fins al final de la vida, atesos els requeriments d'una família amb tres fills. En aquest sentit, són innombrables les vegades que, en cartes als amics, manifesta el col·lapse de feines diverses que li impedeixen d'aconseguir una producció literària i periodística més sòlida. N'és un exemple la lletra a Odó Hurtado del 12 de maig de 1963, a cinquanta-set anys, en què s'excusa d'haver trigat a respondre'l: «Suposo que em creuràs si et dic que n'ha tingut la culpa la feina: demés del negoci, que sense augmentar en guanys, augmenta en maldecaps, he hagut de donar unes quantes conferències, d'escriure articles, d'atendre reunions, etc., i de deixar empantanegades unes quantes coses que m'interessaria de tirar endavant i que no puc. I la correspondència».

La col·laboració a la secció «Les lletres» de *Mirador*, dedicada a escriptors catalans, i estrangers —francesos, anglesos i nord-americans majoritàriament— inclou alguns articles crítics amb les actituds col·lectives que poden lesionar aquella reconstrucció cultural de Catalunya, objectiu de Tasis als anys trenta i, amb més motiu, en l'etapa de postguerra, tant a l'exili com a l'interior. Sovint, com a l'article «La Biblioteca A Tot Vent. Cinquanta títols» (núm. 191, 29-IX-1932, p. 6), contrapesa un fet negatiu —la «crisi de compradors»— amb la satisfacció de veure sostenir —i arribar als cinquanta títols— una col·lecció «regular, de bona presentació i contingut, i a un preu ben econòmic». En alguna ocasió, com a «Al marge d'unes repeses. Literatura i cinema» (núm. 133, 20-VIII-1931, p. 4), escriu a la secció «El cinema», una de les arts que més l'interessaven després de la literatura;⁹ en aquest cas es fa avinent el seu esperit pedagògic, crític amb elements nocius com la mala qualitat dels rètols de les pel·lícules mudes —falsa literatura—, «tòpics tronats», «filigranes d'idiotesa filosòfica» que, amb «inoportunitat constant», deformen el gust dels espec-

9. «La meva afició al cinema ve sens dubte també d'ell; no era ben bé un cinèfil però li agradava força i hi entenia molt» (TASIS I FERRER 1997: 2).

tadors. En aquesta connexió entre els temes literaris i els socials destaca la sèrie de quatre articles dedicats el 1933 a Barcelona com a ciutat novel·lable (Tasis 1933a, 1933b, 1933c, 1933d), tal com recordà i reafirmà molts anys després en una carta a Hurtado, del 18 de novembre de 1962:

Fa molts anys, a *Mirador*, vaig publicar, en forma d'articles, una conferència que havia donat sobre «Barcelona i la novel·la». I em planyia que una ciutat com la nostra no hagués inspirat els nostres novel·listes, puix que gairebé tots se n'anaven a descriure temes rurals o petites viles. Ara mateix, no veig gaires novel·listes que s'enfrontin amb la gran pedrera de novel·les que és Barcelona.

Són fonamentals els articles de Tasis dedicats al tipus de novel·la necessari en la societat dels anys trenta: al més definitori, «Falles d'una literatura» —de 1934—, anima a conrear «la novel·la a pal sec, sense etiquetes ni tendències, la novel·la que distreu i intriga» i que «ha estat negligida fins ara a Catalunya». Demana la producció d'aquest gènere abastable per al «públic no massa cultivat del qual disposem», atès que «mentre ell cerca en la novel·la l'aventura, el misteri o el sentiment, nosaltres li servim la nostra elucubració psicològica o la nostra innovació, que pressentim genial i no passa d'avorrida». Entén que amb la manca de novel·les populars «no és pas estrany que el públic hagi desertat del llibre català» i conclou: «necessitem fulletonistes, autors de novel·les policiaques, creadors d'ídols sentimentals de porteres i obrers», novel·listes a qui, malgrat l'opció que pren per la democratització del gènere, exigeix «que ho facin bé» (TASIS 1934c). Creu que el camí és que els autors catalans abandonin models com Joyce i es fixin en novel·listes com Aldous Huxley o els mestres de la novel·la policíaca i es declara partidari dels premis literaris, ja que «la venda regular que assoleix una novel·la quan un nom conegut i estimat o el reclam d'un premi Crexells la garanteix, revela que si els lectors s'han allunyat del llibre català és perquè trobaven excessiu l'esforç patriòtic que hom els demanava de comprar llibres catalans, i encara, llegir-los». Aquest article és una de les respostes més completes de Tasis a la crisi de lectors —compradors— i de producció editorial del període republicà. Al marge del seu vot a favor dels premis literaris

com a estímul creatiu,¹⁰ hi planteja tot un programa per guanyar públic popular i, per aquest motiu, malgrat confessar la seva «posició de propagandista sincer» de «la qualitat creixent de les novel·les catalanes», és a dir, sense abdicar mai de la seva funció de crític preparat per a un públic culte, demana l'aparició d'aquell sector necessari —i fins aleshores negligit— per a sostenir el mercat. Concedeix, al mateix temps, que les novel·les «d'un Dostoievski, d'un Balzac», «també destreuen i apassionen» i creu en la viabilitat dels dos models per a educar el públic i introduir-lo en l'hàbit lector. La seva proposta ofereix fórmules narratives que cal promoure massivament i unes altres que s'han de conrear per a l'espai de mercat més restringit que ocuparien els lectors formats. Simultàniament delimita —identificant-ne les modalitats esbiaixades i estèrils— el concepte de novel·la, desdibuixat en aquests anys de la represa, per tal de concretar-ne definitivament els cànons productius:

És molt desagradable que la primera constatació que podeu fer sigui la de la noció erradíssima que té la gent del que ha d'ésser una novel·la. Fiats en la facilitat de digestió del gènere i en l'amplitud de les seves fronteres, tota mena d'ingredients estranys hi són abocats: poesia paisatgista, records personals, teories polítiques de l'autor. Tot això hi cabria, és indubtable, però el mal és que hi són com a peça principal i no com a accessori o com a elements determinats per l'argument.

El nucli central recurrent dels articles de *Mirador* compromet, doncs, literatura i societat, un camí que transforma allò que a primera vista pot semblar crítica literària en argumentació política: la novel·la com a gènere culturitzador i com a eina de progrés social. Els criteris de Tasis són, en aquest aspecte, proclius a la divulgació d'un gènere que vol popular, sense que això signifiqui en cap cas una feblesa de fonaments.

10. Tasis sempre va creure en la funció positiva dels premis literaris i durant el franquisme va col·laborar en l'organització dels convocats en els Jocs Florals de l'exili i, especialment, en els de narrativa de l'interior, (Joanot Martorell, Sant Jordi, Joan Santamaria), on exercí sovint de jurat durant els cinquanta i els seixanta. La correspondència de Tasis amb Hurtado, Guansé i altres escriptors palesa de manera constant aquesta vinculació i aquest interès: CORRETGER (2011: 93-96, 123, 133-139).

Cal tenir ben present l'exigència de Tasis com a crític, el pòsit de lectures europees que dona suport als seus articles, adreçats al públic majoritari que vol atendre i interpel·lar. Potser per aquesta funció primordialment periodística de la seva activitat de crític, Tasis recordà sovint *Mirador* com un referent del periodisme cultural a inicis dels seixanta, a l'hora de recuperar una premsa catalana alliberada de la submissió ideològica al règim, concretada en publicacions com *Destino*.¹¹

Els criteris de Tasis en els articles literaris de *La Publicitat* i, sobretot, de *Mirador*, tot i exempts d'academicisme —pel fet que prima productes de consum, com la novel·la de gènere, assequibles per la massa lectora—, saben esperonar, amb gustos amplis i moderns, l'interès del públic, i activar l'atracció per la novel·la autòctona, al costat d'altres crítics com Guansé, Cabot i Obiols (CORRETTGER 2008: 9-84). El periodisme literari de Tasis no es limita, doncs, a la crítica literària, a les ressenyes de llibres, sinó que des de ben aviat aporta articles compromesos amb aspectes generals de la vida cultural catalana, reflexions constructives de clara voluntat política. A partir del trienni bèl·lic i revolucionari, amb la frenètica activitat política que hi dugué a terme, va anar tombant envers l'assaig polític, que prengué una gran volada a les seves col·laboracions de la dècada dels quaranta, des del seu exili parisenc de gairebé nou anys, en revistes i butlletins polítics d'exili, a França i a Amèrica, en especial a Mèxic. En aquest moment de la vida el periodisme pren per a Tasis un to reivindicatiu, de combat patriòtic. Sense abandonar la crítica literària, activa la seva acció de periodista polític i lluita per comprometre els lectors envers la causa catalana.

11. Tasis es considerava al marge i en oposició al periodisme exercit per escriptors catalans en publicacions espanyoles. Per aquest motiu s'autoalludeix com a periodista situat fora de l'àmbit oficial, entre «els que no escrivim a *Destino*» (carta a Odó Hurtado, del 10 de febrer de 1956). El 7 de setembre de 1962 ha evolucionat en aquest sentit i concedeix, com a lector, en parlar de crítica literària: «Només freqüento el *Destino*, però per als llibres catalans la crítica funciona amb comptagotes». El 12 de gener de 1950 es compromet a subscriure a *Destino* el seu amic Ramon Xuriguera, exiliat a Mouleydier: «No he dut a terme la subscripció a *Destino* per no haver lligat caps sobre la manera de trametre la revista. Me n'ocupo i ja us en diré alguna cosa» (CAMPS I ARBÓS 2010: 93).

3. LA PLENITUD DE L'OFICI: REL·LIGAR I CONSTRUIR

L'exili proporciona a Tasis una responsabilitat i una tensió vital noves que l'insten, d'una banda, a cercar els camins pragmàtics que li permetin mantenir la família de dona i dos fills —tres durant l'estada a París— i, de l'altra, a exercir el paper d'altaveu polític, constructor de la cultura catalana i encoratjador dels lectors que es troben, com ell mateix, en situació de destret personal, familiar, social i cultural. La seva feina periodística a l'exili —com també, amb un to més serè, la duta a terme des del retorn, el 1948, a l'interior— fou la de relligar els catalans separats, reconstruir i renacionalitzar la societat catalana, encoratjar els lectors en aquesta feina col·lectiva, connectar la cultura catalana en els diversos cercles en què sorgia i coordinar els nuclis d'exili i difondre idees i informacions ençà i enllà de l'Atlàntic.

Les revistes d'exili foren l'espai on es manifestà amb plenitud el Tasis periodista polític, cronista cultural, assagista i crític. La seva magna obra periodística en aquestes publicacions s'inicia el 1939 i acaba amb la mort, atès que hi col·laborà des de França i, després, des de Catalunya, on, al mateix temps, anava introduint-se en publicacions catalanes com *Serra d'Or*, la revista que el recuperà com a crític i articulista. Col·laborà, de manera constant, a *La Nostra Revista* (1946-1954), on exercí de corresponsal —amb la «Carta de París» i «Carta de Barcelona»—, *Pont Blau* (1952-1963), *Xaloc. Literatura, Arts, Informació* (1964-1981) *La Nova Revista* (1955-1958) i *Veu Catalana* (1958-1963), de Mèxic; i amb menys assiduitat a *Catalunya* (1930-1946) de Buenos Aires i a *Germanor* (1912-1962) de Santiago de Xile. Es prodigà en revistes i butlletins de París (*El Poble Català. Setmanari dels Catalans a França* [1939-1940], *Catalunya. Òrgan de l'Aliança Nacional de Catalunya a París i Zona Nord de França* [1944]), Tolosa del Llenguadoc (*Foc Nou* [1944-1947]), Montpeller (*La Humanitat. Butlletí Interior d'Esquerra Republicana* [1944-1953] i *Vida Nova* [1954-1978]), Niça (*Per Catalunya* [1955]), Perpinyà (*Quaderns d'Estudis Polítics, Econòmics i Socials* [1945-1947]) i Angulema (*Mai No Morirem* [1962-1988?]) (TASIS 2015: 238-252).

Tots els gèneres periodístics, susceptibles d'actuar com a vehicles del seu objectiu patriòtic i sociocultural, serveixen l'afany constructiu

i divulgador de Tasis durant l'exili, fins al 1948, i en la resistència a Catalunya a partir d'aquesta data. A banda dels articles polítics més intensos, relacionats amb l'actualitat de la guerra i la postguerra europees, dels primers anys de la repressió franquista a Catalunya i dels moviments dels governs català i espanyol a l'exili, tracta tots els temes que poden informar, coordinar i encoratjar els nuclis d'exiliats i dels resistents a l'interior. Escriu amb normalitat sobre temes culturals, en especial els literaris, com el procés emergent de la novel·la, la dinàmica dels premis i el problema de la manca d'una crítica literària sòlida, al marge de la dedicació constant al comentari de llibres d'actualitat. Dedicava bona part del seu treball periodístic a les necrologies dels escriptors desapareguts entre els anys quaranta i els seixanta, amb articles informats, de valor crític, que esdevenen sovint perfils enèrgics i significatius per al procés de reconstrucció patriòtica i cultural que es proposa. Treballa també en panoràmiques i balanços d'aspectes literaris i assaigs de diversitat temàtica que tenen com a objecte despertar la consciència política, descobrir la societat catalana de l'interior i els seus problemes i qüestionar la continuïtat de les dues òrbites de treball dels catalans, els residents a Catalunya i els situats a l'exili —progressivament, segons Tasis, desprovist de sentit—, i, doncs, proclamar la necessitat d'un esforç en comú des de Catalunya, on els exiliats, en retornar, tenen una missió ineludible: preparar el país per a l'emergència nacional després del franquisme. La qüestió de la premsa en català i d'un periodisme autòcton en procés és també objecte recurrent dels textos de Tasis.

Pont Blau és, sens dubte, la publicació d'exili on col·laborà amb més freqüència, on aquesta varietat d'interessos es fa més evident i la que pot donar una imatge més nítida del periodista complet que fou Tasis, de totes les facetes de la seva capacitat per a incloure la cultura, la política i la societat —la vida— a la premsa. No és estrany si ens atenem al seguiment que féu de la publicació en el seu epistolari, on demostra interès constant per la seva continuïtat i distribució a Barcelona. Es fa ben palesa aquesta actitud en cartes a Odó Hurtado entre 1961 i 1963. És el cas del comentari que inclou a la lletra del 4 de setembre de 1961:

El que em dius d'haver-se col·lapsat la revista [...], ultra produir-me un autèntic disgust, em deixa perplex quant a la conveniència d'assegurar tota aquella feinada, si la revista no ha de ressuscitar. [...] Per mi la mort de *Pont Blau* representaria una trista demostració de la incapacitat dels catalans que hi ha a Mèxic per sostenir un esforç que tant s'ho mereixia i que tant honor, fet i fet, els feia. En Riera fa mesos que no m'ha escrit, tot i que li he tramès un tou de crítiques, informacions i articles.

El sentiment de pèrdua i de manca d'energia o efectivitat en l'àmbit de la revista es repeteix a les lletres, on, per contra, s'evidencia l'abocament de Tasis en la publicació. Simultàniament, la regularitat de *Pont Blau* —en la qual va tenir una responsabilitat molt notable ateses les moltes col·laboracions que hi féu per salvar-ne la continuïtat— representa per a ell un triomf de la bona coordinació dels catalans de dins i per aconseguir lectors i suscitar-ne l'interès per la cultura, independentment del lloc on es generés la producció literària o periodística. D'aquí el neguit amb què el 29 d'abril de 1962 comenta a Hurtado el ritme de sortida de la publicació i el compromís personal que ha contret amb la seva distribució a Barcelona i amb la seva pervivència:

He anat rebent números de *Pont Blau* i ja he vist, fins ara, el de gener. Si els rebés amb una certa regularitat, pel conducte que fos, un centenar el podria col·locar. Estic content de saber que en Riera vindrà a Barcelona a final d'agost. [...] Quan ell vingui, mirarem de resoldre tots els punts relatius a la difusió i financiació de la revista, així com la part de col·laboració que per la meva part vaig mantenint, però que caldria fer més extensa, sempre que es mantingués contacte amb els escriptors i que aquests veiessin llurs treballs així que es publiquessin.

L'exercici del bon periodisme —amb els seus models— i la preocupació per la premsa a la Catalunya interior són temes que apareixen sovint en les revistes d'exili, inclosos en articles sobre altres qüestions. A *Pont Blau*, el 1957 observa, en referir-se a la situació paradoxal d'Andorra «capital de la cultura catalana», on no existia ni un diari en català, com «a Espanya, el català com a llengua escrita està prohibit»

i, en conseqüència, tampoc «no es publiquen periòdics en català», un buit que Tasis lluita per anar omplint (TASIS 1957*b*: 211). I glossa el mètode periodístic de dos escriptors que cal imitar: el de Carner, anterior a la guerra, que considera molt vàlid i recomanable en la conjuntura històrica de la dictadura: «Sota el vel tenuíssim de la ironia que només poden tocar mans destres en l'art noble de pensar i d'escriure, el periodisme de Josep Carner ens dóna, encara avui —com ens les donen els seus poemes i les seves proses literàries— les raons permanents de la nostra esperança» (TASIS 1954: 322); i el de Pla, que «és avui, realment, l'únic escriptor català en actiu i de producció regular que conserva l'estil periodístic, directe i eficaç, i que sap servir-se'n per arribar a un vast públic». Per aquest motiu proclama la importància de l'ofici a partir de la posició de Pla en les lletres catalanes, un escriptor d'un rendiment extraordinari «perquè és un periodista i en fa», una situació que «fa vint anys no hauria estat cap cosa excepcional, però que avui ho és» (TASIS 1958*b*: 399).

L'ofici de periodista sempre va significar personalment per a Tasis una activitat que calia fer amb aturadors i presses —«però sense presses jo no faria mai res»—, immersida en el mar de la feina de la llibreria, d'encàrrecs editorials, traduccions, participació en jurats i redacció de la pròpia obra: «i tinc altres coses embastades i una pila de projectes de llibres per escriure. Només em manca el temps» (carta a Hurtado del 8 de febrer de 1961). El treball periodístic sempre pateix: «Tinc muntanyes de llibres per llegir, no sé quants articles compromesos —ah! i conferències: en un mes n'he donades quatre— i tot de cartes per contestar. Si la feina comercial no em lligués tant, molt bé, però em passo deu i dotze hores cada dia a la botiga i no puc donar l'abast. No t'enganyo» (carta a Hurtado del 14 d'abril de 1960). Tot amb tot, aplicant al màxim la seva capacitat de treballar amb rapidesa, pot abastar un contingent important d'escriptura de gèneres diversos: «Hi ha gent que es meravellen que pugui donar tant l'abast a escriure articles, cartes i fins i tot llibres, treballant deu o onze hores cada dia en el meu negoci, però l'únic secret és que jo escric molt de premsa —a condició que pugui fer-ho seguit— i que en una tarda de diumenge o en una nit que no tingui massa son puc escriure un article de quatre o cinc pàgines o mitja dotzena de cartes als amics» (carta a Hurtado del 24 de novembre de 1957).

Tasis, com a periodista, fou un gran divulgador, en especial de literatura i d'història de Catalunya,¹² però en les publicacions exteriors exercí també com a cronista i reporter d'actualitat per tal d'exportar la vida catalana —la minsa activitat cultural permesa i la projectada des dels fogars clandestins— a l'òrbita de l'exili. Una de les seves principals missions fou la de donar a conèixer escriptors emergents i traçar panoràmiques sobre la situació de la narrativa i el teatre que recomençaven a poc a poc, en especial a *Pont Blau*.¹³ En aquesta publicació dedica articles amplis i profunds a l'obra de Pedroló¹⁴ i treballs més breus a la narrativa de Jordi Sarsanedas, Ferran de Pol, Blai Bonet, entre altres escriptors,¹⁵ i a l'obra de Joan Fuster, que ingressà com a crític i assagista a *Pont Blau* de la seva mà i de la de Riera Llorca.¹⁶

12. Publicà, com és ben sabut, diversos llibres d'història de caràcter divulgatiu, amb un estil viu i amè, que escrivia amb un sentit del deure patriòtic, com ell mateix reconeixia a Hurtado: «La meua aventura com a historiador és bastant divertida, perquè sóc un perfecte autodidacte, mancat dels estudis més elementals per a aquesta mena de feines —no sé paleografia ni tan sols llatí, entre altres llacunes— i haig de limitar-me a posar en solfa entenedora les coses que els altres han anat dispersant en llibres monogràfics o especialitzats. Àdhuc així, els resultats sorprenen la mateixa empresa: el Pere III està completament exhaurit fa temps [...] i els editors em demanen llibres que d'altres amb molts més mèrits i coneixements que jo, podrien fer, i no fan. La meua intenció, però, és de fer allò que fan, a França, un André Maurois o un André Billy, i que em sembla que és prou important, però que a casa nostra, d'ençà del temps de Víctor Balaguer, ningú no havia fet, si no és en Nicolau amb la seva extraordinària *Expansió a la Mediterrània oriental*» (carta a Hurtado del 25 de setembre de 1960).

13. Balanços i panoràmiques com: «Punt de vista català sobre la novel·la policíaca americana», *Pont Blau*, núm. 14 (desembre 1953), p. 321-324, perspectiva d'aquest gènere als EUA; «El teatre català a Barcelona. Balanç de l'any 1954», *Pont Blau*, núm. 27 (gener 1955), p. 21-25, amb crítica inclosa sobre l'ús de la llengua al teatre; i «Cent mesos de literatura catalana» (TASIS 1961).

14. «Manuel de Pedroló novel·lista inèdit», *Pont Blau*, núm. 20 (juny 1954), p. 183-226; «Sis llibres de Manuel de Pedroló», *Pont Blau*, núm. 49-50 (novembre-desembre 1956), p. 334-337).

15. «Un narrador original. Jordi Sarsanedas i els seus contes», *Pont Blau*, núm. 19 (maig 1954), p. 150-152; «Informació i comentaris. Mèxic en la literatura catalana. Dos llibres de Ferran de Pol», *Pont Blau*, núm. 45 (juliol 1956), p. 239-240; «Un doble homenatge [a Blai Bonet i a Joan Fuster, per haver estat premiats], *Pont Blau*, núm. 68 (juny 1958), p. 196-198.

16. «Joan Fuster, assagista», núm. 2 (febrer 1960), p. 7-11.

També hi estudia l'obra —o en ressenya alguns títols— d'autors d'abans de la guerra i de l'exili —Oller i Rabassa,¹⁷ Pere Calders,¹⁸ Joan Sales,¹⁹ Odó Hurtado²⁰— i analitza en articles molt complets que anomena «Situació» l'obra d'autors rellevants en el moment àlgid de la seva trajectòria: Josep M. de Sagarra, Josep Pla, Gaziell, Ferran Soldevila i Joan Fuster.²¹

Alguns dels balanços i panoràmiques que inclou a *Pont Blau* resulten aportacions crítiques d'interès. Són poc freqüents perquè, de fet, el contínuum de ressenyes que ofereix Tasis a la revista constitueix per si mateix una perspectiva anual de l'estat de la literatura emergent, en especial de la novel·la. La panoràmica més notable és el llarg article «Cent mesos de literatura catalana» (TASIS 1961), un text especial per al número cent de la publicació, on comenta amb agudeses totes les facetes de la producció literària en uns anys que valora com una «nova Renaixença». Consisteix en una síntesi de les aportacions a la secció «Literatura. Arts. Informació» que li permet actualitzar la nòmina d'autors i obres de prosa —narrativa, assaig, biografia, memòries, història—, poesia, teatre, crítica; comentar la situació social de la literatura i el públic, l'activitat d'editorials i escriptors, el funcionament dels premis i institucions, i la literatura d'exili. Finalment, proporciona una visió matisada i optimista del món literari català: «Jo

17. «*Home-endins*, novel·la de Joan Oller i Rabassa. Edició d'Homenatge. Barcelona», *Pont Blau*, núm. 1 (novembre-desembre 1952), p. 38-39.

18. «Un narrador excepcional. Pere Calders i les seves *Cròniques de la veritat oculta*», *Pont Blau*, núm. 32 (juny 1955), p. 202-20.

19. «*Incerta glòria*, per Joan Sales», *Pont Blau*, núm. 61 (novembre 1957), p. 379-382.

20. «*Unes quantes dones*, per Odó Hurtado», *Pont Blau*, núm. 39 (gener 1956), p. 30-32; «*Es té o no es té*», *Pont Blau*, núm. 75 (gener 1959), p. 2-4. També en altres revistes: «Retorn definitiu a la terra. Odó Hurtado, novel·lista de l'amor», *Xaloc*, núm. 9 (setembre-octubre 1965), p. 169-171; «Odó Hurtado (1902-1965)», *Serra d'Or*, núm. 11 (novembre 1965), p. 59-62.

21. «Situació de Josep M. de Sagarra», *Pont Blau*, núm. 55 (maig 1957), p. 134-138; «Situació de Josep Pla» (1958*b*); «Situació de Gaziell», *Pont Blau*, núm. 77 (març 1959), p. 74-79; «Situació de Ferran Soldevila», *Pont Blau*, núm. 84-85 (octubre-novembre 1959), p. 290-294; i «Situació de Joan Fuster», *Pont Blau*, núm. 126 (octubre-desembre 1963), p. 194-198.

crec que aquests cent mesos de literatura catalana donen, per a les nostres lletres, un ròssec ben important». I afegeix, premonitòriament i amb un clar sentit històric, que serà a *Pont Blau* on «caldrà anar a cercar, anys a venir, la vida literària catalana d'aquests cent mesos». És molt remarcable, en aquest punt, la dedicació constant de Tasis al comentari de llibres d'actualitat en les revistes d'exili, en especial a *Pont Blau*, amb un nombre molt elevat de ressenyes cada any, superior a l'habitual en els col·laboradors de la revista. Es tracta de comentaris sobre llibres i autors que van molt més enllà dels propis interessos: ressenya obres per al públic de l'exterior, que vol normalitzar al costat dels lectors de l'interior, sempre amb voluntat de descobrir temes i escriptors i d'esperonar-ne el coneixement. I col·labora, sens dubte, en la projecció d'una crítica literària catalana que vol sòlida i plural, tot i treballar al marge del circuit de Barcelona, tal com exposa a Hurtado, l'1 d'abril de 1961: «no tinc relació amb cap dels crítics en funcions i, com deus haver notat si segueixes de lluny la premsa barcelonina, els meus llibres són objecte del més respectuós silenci, cosa que, a la meva edat, no m'impresiona gens».

La dinàmica creixent dels premis literaris involucra gran part de l'activitat de Tasis atès que, ultra formar part dels jurats en múltiples edicions, signa anualment per a *Pont Blau* la crònica del sopar de Santa Llúcia —amb el pseudònim *Blanquerna*—, que acaba essent per a ell una peça fixada, gairebé protocol·làriament, en una estructura òptima que li permet cada any petites variacions, segons l'actualitat, probablement molt esperades pels lectors exiliats: cop d'ull a l'entorn de l'hotel Colon i els seus canvis urbans, referència a la meteorologia de la nit, a l'ambient de la societat literària que assisteix a la celebració, al·lusió a la ignorància volguda dels locutors envers els escriptors i les obres guardonades, de les quals només trien, per transmetre, el premi Aedos de biografia castellana, i, finalment, el cos de la crònica amb l'explicació detallada de les diverses voltes de les votacions, els noms dels membres del jurats, dels participants i les obres, amb especial atenció a les premiades. Utilitza sistemàticament una ironia empeltada d'humor en referir-se, en cada ocasió, a les característiques comunes dels presentadors de la festa, representants de l'actitud del règim: «ho ignoren absolutament tot, especialment allò que es refereix a la

literatura, l'art, la política i la història de la ciutat i de Catalunya» i «tutegen de bones a primeres tothom que se'ls posa a tret d'interviu» (TASIS 1958a: 16). Allò que el duu a fer de cronista és la seva fe constant en el poder constructiu dels premis literaris i la voluntat d'escriure «per a informació i —siguem immodestos— gaudi espiritual dels catalans residents a Mèxic i a altres indrets on arriba i és llegit *Pont Blau*» (TASIS 1959: 22), la convicció que ha de suplir la negligència envers la cultura catalana de la premsa oficial i un sentit de la posteritat que li provoca el sentiment del deure: «Si aquest [*Pont Blau*] les publica, serà l'únic lloc on l'erudit d'un temps esdevenidor podrà consultar-les» (TASIS 1956b: 357).

Els premis literaris convocats per a obres en castellà des de les institucions oficials són també objecte de l'atenció de Tasis. A l'article que dedica als premis Ciudad de Barcelona 1955 (TASIS 1956a) exposa la seva opinió sobre l'actitud dels escriptors que es presenten a guardons en les dues llengües. Si bé entén que «tot és defensable: tirar al premi Nadal o no tirar-hi» i tothom té raons per justificar la seva opció, creu que «barrejar aquestes regles» ja no és «tan digne de defensa» i voler simultàniament premis de signes oposats indica «un excés de voracitat i un mínim de preocupacions». Es queda, com a lema per al cas, amb la dita predilecta del seu amic Xammar: «Il ne faut pas mélanger les torchons et les serviettes».

Una part significativa de la funció periodística de Tasis consisteix a deixar testimoni dels noms fonamentals de la literatura catalana que van desapareixent, un altre factor per a mantenir la memòria literària que sosté la seva aportació en la construcció nacional de Catalunya que s'autoimposa com a periodista i crític. Més enllà de la forma habitual de la necrologia, a *Pont Blau* i a *La Nostra Revista* inclou breus assaigs que, malgrat la seva funció d'homenatge, aporten un perfil profund de cada escriptor, artista o polític, extret del coneixement directe i dibuixat amb energia, resultat molt efectiu de la unió del report viu amb la capacitat assagística i els coneixements literaris de l'articulista. *Pont Blau* aplega la major part dels retrats, que sovint descobreixen una personalitat de valor que cal donar a conèixer després dels anys de destret que l'han fet oblidar. Cada any se succeeixen noms il·lustres al costat dels a penes coneguts: Avellí Artís i Balaguer,

Josep Gimeno-Navarro (1955); Manuel Brunet, Josep M. Junoy, Mossèn Batlle (1956); Josep Puig i Cadafalch (1957); Martin du Gard (1958); M. Antònia Salvà, Ricard Permanyer, Llorenç Riber, Ramon Rogent, Josep Clarà, Josep M. López-Picó, Carles Riba (1959); Albert Camus, Jaume Vicens Vives (1960); Jaume Gras (Feliu Aleu), Just Cabot (1961); Nicolau d'Olwer, Antoni Era (1962) i Eduard Ragsol (1963).²² Tasis sap extreure el sentit de cada trajectòria biogràfica, sempre distinta en el plantejament, fins al punt que hi ha articles que ultrapassen els fets vitals i esdevenen textos de compromís cívic o polític, com en el cas del dedicat a Eduard Ragsol, que uneix els seus dos vessants, com a fundador del moviment Solidaritat Catalana —on Tasis féu activitat política— i com a impulsor d'una editorial catalana a París; o com l'article dedicat a Just Cabot, on, amb el personatge, vibra l'ofici del periodista en una comparació adolorida amb el periodisme dels seixanta, inexistent per als catalans i mancat de la tradició de qualitat autòctona: «Era, probablement, el periodista més intel·ligent i més ben informat de Barcelona. D'una Barcelona molt diferent de l'actual —pobre periodisme el que ara s'hi fa!—, en la qual, si els redactors de diaris no havien seguit els cursos de cap escola oficial,

22. «Avellí Artís, home de teatre, periodista, editor i catalanista», *Pont Blau*, núm. 27 (gener 1955), p. 6-7 [signat Pere Bernat]; «En la mort d'un poeta, J. Gimeno-Navarro (1900-1955)», *Pont Blau*, núm. 29 (març 1955), p. 74-75; «3 catòlics catalans. 1. Josep M. Junoy, 2. Manuel Brunet, 3. Mossèn Batlle», *Pont Blau*, núm. 40 (febrer 1956), p. 56-60; «Ha mort un gran català: Josep Puig i Cadafalch (1867-1956)», *Pont Blau*, núm. 51 (gener 1957), p. 17-20; «En la mort de Roger Martin du Gard», *Pont Blau*, núm. 73 (novembre 1958), p. 365-367 [exemple per als escriptors catalans]; «Tres morts recents i un homenatge necessari» [C. A. Jordana, Màrius Gifreda i J. M. de Casacuberta, amb el volum 500 d'Editorial Barcino], *Pont Blau*, núm. 76 (febrer 1959), p. 42-45; «En la mort de López Picó, poeta civil i religiós», *Pont Blau*, núm. 80 (juny 1959), p. 198-200; «Carles Riba, símbol i cabdill», *Pont Blau*, núm. 81 (juliol 1959), p. 218-220; «Albert Camus, defensor de la justícia i de la llibertat», *Pont Blau*, núm. 88 (febrer 1960), p. 394-397; «Jaume Vicens Vives (1910-1960)», *Pont Blau*, núm. 93 (juliol 1960), p. 218-221; «Just Cabot, mestre de periodistes», *Pont Blau*, núm. 101 (març 1961), p. 98-100; «Jaume Gras [Feliu Aleu] o la modèstia eficient», *Pont Blau*, núm. 105 (agost-setembre 1961), p. 272-273; «En la mort de Lluís Nicolau d'Olwer: un gran català, un gran amic», *Pont Blau*, núm. 109 (gener 1962), p. 2-5; «Antoni Era», *Pont Blau*, núm. 109 (gener 1962), p. 27-28; «En la mort d'Eduard Ragsol», *Pont Blau*, núm. 120 (gener 1963), p. 20-21 [signat Pere Bernat].

reunien, sobretot als diaris catalans, un esplet de gent informada i oberta a tots els vents de l'esperit». La necrologia dedicada a Josep Pous i Pagès a *La Nostra Revista* (TASIS 1952) destria els valors d'aquest escriptor, que Tasis assumeix com a model: optimisme, lluita, treball, perseverança i apostolat cívic. Dubta de la capacitat de relleu de la lleva posterior a la de Pous, en la qual Tasis s'inclou: «*la generació sacrificada* [...] que no arriba a trobar prou consol en aquesta íntima certitud, cada vegada que sent com se li en va un d'aquells homes de consell segur i exemple indefallent, un d'aquells puntals en els quals basar una admiració i una escala de valors» (TASIS 1952: 448).

Entre els articles publicats a *Pont Blau* destaquen alguns breus assaigs que defineixen l'actitud combativa de Tasis, sempre amb voluntat d'encoratjar els escriptors que es mantenien a l'exili i els que —com ell mateix— lluitaven sota la repressió de l'interior. En són exemple: «Número 1000 de *Destino*» (TASIS 1957a) i «Carta al Director de *Destino*» (TASIS 1962a), on ataca, per «col·laboracionista», el periodisme cultural exercit per aquesta revista, una publicació que valorava com a oportunista i generadora d'uns continguts indigents, en el primer cas (TASIS 2015: 20), i on protesta amb energia contra l'atac malintencionat envers Macià d'un dels col·laboradors, en el segon. A «Visitants i retorns (Consideracions sobre l'exili en 1962)» (TASIS 1962b) posa en dubte el fet de romandre a l'exili com una actitud realment constructiva i proposa la reinstal·lació a la terra: «Catalunya és allà on viuen els catalans, aquest triangle de terra mediterrània on van sorgint noves generacions i nous problemes, on es parla català i on ha de resoldre's, dia darrera dia, el nostre destí» (TASIS 2015: 24).

L'ampli corpus d'articles polítics i politicoculturals que Tasis va publicar en revistes d'exili ha estat a bastament estudiat per Bacardí i Foguet als dos aplecs exhaustius *Les raons de l'exili* (2012) i *El revulsiu del catalanisme* (2015), amb sengles estudis introductoris i un annex —al darrer— de les «Principals col·laboracions de Rafael Tasis a les revistes d'exili», imprescindibles per a l'estudi en profunditat del periodisme de l'autor. Més enllà dels textos assagístics i dels vinculats a l'actualitat amb caràcter de crònica valorativa i crítica, destaca en el segon volum la sèrie «Carnets del malcontent» (1955-1957), signada

amb el pseudònim *Jeroni Baltrons* a *La Nova Revista* de Mèxic, per la força de la crítica contra el règim i la seva actuació política, social i cultural. Són articles literaris, basats en una ironia tan desqualificadora com fresca i subtil, en els quals la utilització d'un narrador que, en primera persona, explica les pròpies percepcions doloroses del món on viu, fet d'absurds i d'injustícies, aporta un to carnerià que els transforma en peces sorprenents, amenes i efectives.

Més enllà de la seva activitat en publicacions d'exili, la revista on Tasis recupera de manera decidida i sistemàtica, a les acaballes dels cinquanta, el seu estatus de periodista cultural i crític literari és, sens dubte, *Serra d'Or*. En carta a Odó Hurtado de l'1 d'abril de 1961 li explicita les garanties d'escriure per a aquesta publicació: «per ara surt regularment i té un caràcter bastant seriós de revista literària».²³ S'hi manté entre 1959 i fins a la mort, el 1966, com a articulista i autor de ressenyes d'obres literàries i llibres d'història. En els articles recupera temes oblidats d'utilitat en la lenta represa de l'activitat de les lletres catalanes —com les tertúlies dels anys trenta i les que resten, molt restringides, en la primera postguerra, i les necrologies d'autors amb una obra significativa, però desconeguts a causa de l'exili—, treballs de fons però de biaix divulgatiu sobre figures cabdals que cal descobrir a molts lectors —Bertrana, Maragall—, balanços i crítiques de l'obra de científics, erudits i escriptors catalans en la seva maduresa productiva i política —Claudi Ametlla, Bosch Gimpera («lluny de la nostra terra es manté fidel al seu esperit i no s'evadeix en cap moment de les responsabilitats que li dóna la seva alta jerarquia d'intel·lectual i d'home públic català») —, assaigs breus sobre nous autors que projecta amb convicció —com Pere Calders, Joaquim Carbó, Joan Fuster, Llorenç Villalonga— perquè els sap necessaris per a la reconstrucció cultural de Catalunya, i alguna crònica significativa, com la dedicada

23. Tasis es preocupa per la continuïtat de *Serra d'Or*, com de la de les comptades revistes catalanes que comencen a emergir. En comentar a Hurtado (lletra del 29 d'abril de 1962) la vida sostinguda de *Cavall Fort*, estableix, amb optimisme, una comparació tranquil·litzadora amb *Serra d'Or*: «Sembla que ja ha aconseguit uns quants milers de subscriptors, com la mateixa *Serra d'Or*, que va agafar molta empenta i ara, amb els anuncis, ja cobreix de sobres el pressupost».

al congrés del PEN Club celebrat a Nova York, la darrera de les seves col·laboracions a la revista.²⁴ Tasis continua la lluita iniciada en els trenta en favor d'una literatura —en especial, la narrativa— apta per a totes les classes socials i per a lectors de totes les condicions intel·lectuals, una idea que resideix, matisada i raonada de maneres molt distintes en gran part dels seus escrits a *Serra d'Or*, on inclou articles explícits en aquest sentit, com «Sobre un cert terrorisme en les lletres i les arts d'avui»: «Caldria tornar a les paraules planeres llur sentit originari. Caldria restituir al públic, a l'espectador innocent, el dret de dir què li agrada i què li desagrada, i si ho entén o no ho entén, sense que per això es guanyi la desdenyosa classificació d'ignorant o de reaccionari» (TASIS 1963). Manifesta progressivament un interès més viu per la història de Catalunya i palesa la necessitat creixent d'introduir-ne el coneixement en la societat. Tenen un gran valor reivindicatiu i encoratjador les seves ressenyes historiogràfiques, en especial la que dedicà a la fita en la reconstrucció de la idea nacional que significà la nova edició de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila. Par-teix d'una revisió optimista de les recerques històriques en els darrers quinze anys —Josep Ferrater Mora, Joan Fuster, Josep Sanabre, Pierre Vilar, Jaume Vicens Vives— que «permeten de rectificar vells conceptes potser erronis», una nova escola que «es basa en les contingèn-

24. «Esplendor i decadència de les tertúlies literàries», núm. 7 (novembre 1966), p. 45-46. Necrologies: «Josep Miquel i Vergés», núm. 8 (agost 1964), p. 63-64; «Ferran Canyameres», núm. 11 (novembre 1964), p. 85-88; «Odó Hurtado», núm. 11 (novembre 1965), p. 59-61; «Josep M. Francès», núm. 8 (agost 1966), p. 50. Figures cabdals: «L'obra de Prudenci Bertrana. Un monument impressionant», núm. 4 (abril 1966), p. 89-90; «Consideracions sobre la bibliografia de Maragall», núm. 11-12 (novembre-desembre 1961), p. 55-57. Balanços: «Balanç de l'obra de Pere Bosch i Gimpera en els seus setanta anys», núm. 1 (gener 1964), p. 68-69; «Les *Memòries polítiques* de Claudi Ametlla», núm. 1 (gener 1965), p. 23-24. Nous autors: «Llorenç Villalonga o la utilitat del snobisme», núm. 3 (març 1961), p. 12-14; [Pere Calders] «*L'ombra de l'atzavara*», núm. 6 (juny 1964), p. 40-42; «Joaquim Carbó: *Les arrels*», núm. 3 (març 1965), p. 208-209. Crònica: «El XXXIV Congrés del PEN», núm. 11 (novembre 1966), p. 64. Altres temes literaris i ressenyes: «Un procés literari a la Barcelona vuitcentista», núm. 1 (octubre 1959), p. 2-5; «La novel·la nord-americana en català» [tres llibres traduïts per Pedrolo], núm. 10 (octubre 1965), p. 62-63; «Contribució a la biografia de mestre Fabra» [Bladé i Desumvila], núm. 4 (abril 1966), p. 97.

cies econòmiques, l'evolució social i la demografia quan no en els reports de la policia o en les estadístiques oficials». Aquesta recerca innovadora es fa ben palesa per a Tasis en els tres volums de la *Història* de Soldevila que «ofereixen als catalans una imatge viva, sincera i verídica de llur passat» (TASIS 1964). I duu a terme, paral·lelament, la funció de crític literari atent tant a temes clàssics i autors reconeguts com a novetats literàries a les seccions «Les lletres», «Els llibres» i «El teatre» de *Serra d'Or*.

L'obra periodística de Tasis —articles, cròniques, reportatges i panoràmiques culturals— fon gèneres i temes i s'hibrida amb les seves altres activitats d'escriptor, en especial amb l'assaig, la creació i la crítica. La seva funció de periodista és la de l'intel·lectual que, pel fet de socialitzar un imaginari literari —molt sovint com a lloc de memòria—, vincula literatura i fet nacional. Tota la producció de Tasis vibra amb les pròpies conviccions ideològiques: encoratja el lector des del compromís polític —no sempre explícit, però present—, base, també, dels seus articles de crítica literària. Literatura i fet nacional, sempre units. Aquest és el tret fonamental del seu periodisme: la unió inseparable entre la militància literària i la política.

BIBLIOGRAFIA

- CAMPS I ARBÓS (2010): Josep Camps i Arbós, *L'espantós és el buit, el desert. La correspondència entre Rafael Tasis i Ramon Xuriguera*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CORRETGER (2008): Montserrat Corretger, *Escriptors, periodistes i crítics. El combat per la novel·la*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2011): *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- DANÉS SALA (2006): Adriana Danés Sala, «Rafael Tasis als primers anys trenta. Un model d'intel·lectual patriota», dins: Ramon Panyella i Jordi Marrugat (eds.), *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, Barcelona: L'Avenç, p. 208-221.
- POBLET (1967): Josep M. Poblet, *Rafael Tasis. Conducta i exemple*, Barcelona: Grijalbo.

- TASIS I FERRER (1997): Rafael Tasis i Ferrer, «Recordant el meu pare», Arxiu Rafael Tasis i Ferrer, p. 1-3. [Parlament en el sopar de la Penya Joan Santamaria, 19 març.]
- TASIS (1930): «Panorames culturals. Un desnivell simptomàtic», *Mirador*, núm. 58 (6 març), p. 4.
- (1931): «El segon ofici dels literats», *Mirador*, núm. 113 (2 abril), p. 4.
- (1933a): «Barcelona i la novel·la I. Les ciutats inspiradores», *Mirador*, núm. 223 (11 maig), p. 6.
- (1933b): «Barcelona i la novel·la II. La recerca del temps perdut», *Mirador*, núm. 224 (18 maig), p. 6.
- (1933c): «Barcelona i la novel·la III. Els temes actuals», *Mirador*, núm. 226 (1 juny), p. 6.
- (1933d): «Barcelona i la novel·la IV. Possibilitats de la novel·la barcelonina», *Mirador*, núm. 227 (8 juny), p. 6.
- (1934a): «J. Navarro Costabella», *La Publicitat* (29-5-1934), p. 2.
- (1934b): «Joan Duch i Agulló», *La Publicitat* (31-7-1934), p. 2.
- (1934c): «Falles d'una literatura. Variacions sobre la novel·la», *Mirador*, núm. 295 (27 novembre), p. 6.
- (1935): *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*, Barcelona: Publicacions de «La Revista».
- (1947): «Carta de París. Dels dies que passen», *La Nostra Revista*, núm. 15 (març), p. 105-106.
- (1952): «En la mort d'un català exemplar. Josep Pous i Pagès», *La Nostra Revista*, núm. 64 (desembre), p. 448-450.
- (1954): «Josep Carner, periodista polític», *Pont Blau*, núm. 24 (octubre), p. 320-322.
- (1956a): «Sobre premis, encara», *Pont Blau*, núm. 39 (gener), p. 26-27.
- (1956b): «Informació i comentaris. Santa Llúcia gloriosa, una altra vegaada», *Pont Blau*, núm. 49-50 (novembre-desembre), p. 357-361.
- (1957a): «Número 1000 de Destino», *Pont Blau*, núm. 52 (febrer), p. 49-51.
- (1957b): «Una observació i un retrat», *Pont Blau*, núm. 56 (juny), p. 211-215.
- (1958a): «Informació i comentaris. Santa Llúcia i els seus premis», *Pont Blau*, núm. 63 (gener), p. 15-21.
- (1958b): «Situació de Josep Pla», *Pont Blau*, núm. 74 (desembre), p. 394-399.
- (1959): «Informació i comentaris. Cinc premis literaris catalans i un altre que no ho és», *Pont Blau*, núm. 75 (gener), p. 22-25.

- (1961): «Cent mesos de literatura catalana», *Pont Blau*, núm. 100 (febrer), p. 45-53.
- (1962a): «Carta al Director de *Destino*», *Pont Blau*, núm. 113 (maig), p. 156.
- (1962b): «Visitants i retorns (Consideracions sobre l'exili en 1962)», *Pont Blau*, núm. 118 (novembre), p. 335-341.
- (1963): «Sobre un cert terrorisme en les lletres i les arts d'avui», *Serra d'Or*, núm. 2 (febrer), p. 52-53.
- (1964): «Nova edició de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila», *Serra d'Or*, núm. 29 (setembre), p. 68-69.
- (2011): *Diari íntim. Escrits autobiogràfics*, ed. de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, Barcelona: Acontravent.
- (2012): *Les raons de l'exili*, ed. de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, Valls: Cossetània.
- (2015): *El revulsiu del catalanisme*, ed. de Montserrat Bacardí i Francesc Foguet, Valls: Cossetània.